

اولویت این مرکز مبارزه با تیفوس بود

ویژگی:
نخستین
مرکز درمانی
اودلاجان

موضوع:
بیمارستان
سپهر

بیمارستان سپهر، نخستین مرکز درمانی و بیمارستان محله اودلاجان است که کلیمیان آن را بنا کردند. سال ۱۳۲۱ شمسی جمعی از معتمدان و خیران جامعه یهودی تهران با کمک چند پزشک یهودی، درمانگاهی کوچک در محل کنیسه «ملا حنینا» در ضلع شرقی محله سنتی کلیمیان تهران در محله اودلاجان ساختند. روزهای اول فعالیت درمانگاه، مراجعان عموماً مادران یهودی بودند که فرزندان خود را به دلیل آلودگی آب آشامیدنی و بدی تغذیه با علائم استسفرغ و اسهال در بغل گرفته بودند و انتظار دارو و غذا داشتند تا اینکه تعداد مراجعان هر روز بیشتر شد و بیماران غیریهودی ساکن اطراف محله نیز به مراجعه کنندگان افزوده شدند.

هارون یشایایی، رئیس سابق بیمارستان سپهر، تاریخچه این بیمارستان را نقل می‌کند: «هیأت مدیره کانون خیرخواه و پزشکان همکار، تصمیم گرفتند اولویت کار خود را مبارزه با تیفوس قرار دهند. پس از فروکش کردن همه‌گیری تیفوس، از سال ۱۳۲۴ شمسی موضوع گسترش درمانگاه و تاسیس بیمارستان در هیأت مدیره کانون خیرخواه مطرح و اقدام‌های لازم برای اجرای آن انجام شد. توسعه درمانگاه و احداث بیمارستان، واقعه‌ای مهم در تاریخ زندگی یهودیان تهران است. من ۳۰ سال رئیس هیأت امنای این بیمارستان بودم؛ بیمارستانی که در سال‌های سخت جنگ جهانی دوم در یک واحد بسیار کوچک ساخته شد. من آن زمان شاید ۸ یا ۷ سال بیشتر نداشتیم. به یاد دارم که جوان‌ها را برای گندزایی و مبارزه با تیفوس می‌بردند و دِدِت (ماده ضد عفونی کننده) می‌دادند و در خانه‌ها پخش می‌کردند. جالب است بدانید که سال ۱۳۲۱ شمسی که بیمارستان تاسیس می‌شود در اساسنامه می‌نویسند این بیمارستان به‌وسیله جامعه کلیمی ایران برای مداوای همه مراجعین فارغ از هر مذهبی که دارند، ساخته می‌شود. این اساسنامه همچنان وجود دارد. در روزهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی موضوعی پیش آمد که در یکی از داستان‌هایم به نام «شبی به درازای یک عمر» به آن اشاره کرده‌ام. عده‌ای که ساکن محله نبودند قصد داشتند بیمارستان را از دست جامعه یهودی در بیاورند و اسم بیمارستان را هم عوض کنند، اما با حمایت‌های رئیس کمیته انقلاب اسلامی آن زمان که آیت‌الله‌مهدوی‌کنی بود، مشکلات حل شد.»

از ماست بندها تا نقاره‌چی و قاپوچی باشی

نشده است. در گذشته بیش از ۷۰ کوچه در اودلاجان ایجاد شده بود که نام و نشان برخی از آنها با صاحب‌منصبان و ساکنان مشهورش گره خورده بود. وحید شهاب، تهرانگرد در این باره توضیح می‌دهد: «آنطور که در برخی منابع مکتوب تاریخی آمده، فردی به نام

محمد آقابرزی، قاپوچی باشی مخصوص دربار ناصرالدین شاه ساکن این کوچه بوده و به همین دلیل نام او روی این کوچه باقی می‌ماند. محمدخان امیرتومان هم وزیر جنگ دوره ناصری بوده که مدت کوتاهی به مقام صدراعظمی هم رسیده است. او در کوچه مجاور بیمارستان دکتر «سپهر» زندگی می‌کرد و نام او را روی همان گذاشتند. گفته می‌شود مدرسه سپهسالار قدیم موقوفه محمدخان امیرتومان بوده است.» به جز افراد مشهور، حضور برخی اقوام و طایفه‌های مختلف که به تهران کوچ کرده بودند هم روی برخی کوچه‌های تاریخی اودلاجان مانده است، مثل کوچه شام‌بیاتی‌ها که از تبار قاجار بودند و وقتی تهران در حال توسعه بود در شمال اودلاجان و نزدیک به چهارراه سرچشمه ساکن شدند. محل زندگی آنها به کوچه شام‌بیاتی‌ها معروف شد و بعد از ۲۰۰ سال هنوز نامش تغییر نکرده است. مسجد شیخ عبدالنبی را هم که قدمت آن به دوره ناصری برمی‌گردد، شام‌بیاتی‌ها در حوالی چهارراه سرچشمه بنا کردند.»

اودلاجان یکی از ۵ محله قدیمی پایتخت است و به همین دلیل بیش از هر محله دیگری کوچه‌های تاریخی دارد. علیرضا زمانی، تهران‌پژوه درباره وجه تسمیه کوچه‌های مشهور و تاریخی اودلاجان می‌گوید: «کوچه ماست‌بندها یکی از قدیمی‌ترین کوچه‌های اودلاجان به شمار می‌رود و ماجرای شهرت آن خواندنی است. این کوچه در نزدیکی مسجد حوض واقع شده و در سال‌های دور ماست‌هایی که در این کوچه می‌فروختند به حدی اعلا بود که از محله‌های دیگر هم برای خرید ماست به آنجا می‌رفتند. به همین دلیل هم به کوچه ماست‌بندها معروف شد. نام این کوچه در نقشه‌های کرشیش و عبدالغفار دیده می‌شود.» کوچه نقاره‌چی‌ها

حکایت مشابهی دارد. نقاره زدن در تهران قدیم شغل حکومتی بود و نقاره‌زن‌هایی که هنگام طلوع و غروب خورشید مقابل دروازه‌های تهران نقاره می‌زدند مسئولیت مهمی داشتند. علیرضا زمانی درباره هویت کوچه نقاره‌چی‌های قدیم و بهیچانی فعلی در همسایگی کوچه سرپولک می‌گوید: «این احتمال که چند نقاره‌زن معروف تهران در این کوچه زندگی کرده باشند دور از ذهن نیست اما در هیچ منبع مکتوبی به نام و هویت نقاره‌زن‌هایی که در این کوچه می‌زیسته‌اند اشاره‌ای

موضوع:
کوچه‌های
تاریخی

ویژگی:
برخی کوچه‌های
قدیمی اودلاجان محل
زیست طایفه‌ها و
صاحب‌منصبان دوره
قاجار بود

بافت محله وجود داشت که با گذشت زمان از بین رفت. تعدادی از ساکنان محله که عمدتاً تبار یهودی داشتند در کار دادوستد بودند و پیشه آنها با بازارچه سنتی پیوند عمیقی داشت. پدربزرگم خاطره‌ای روایت می‌کرد و می‌گفت کلیمی‌های ساکن بازارچه با شوخی به ما می‌گفتند دوستان مسلمان همه حجره‌های بازارچه را خریدند و ما به بیابان‌های خیابان جردن پناه بردیم. البته کلیمی‌ها تا دهه ۶۰ کم و بیش در بازارچه فعالیت می‌کردند و پیشه آنها ظروف کرایه و رمالی و کف‌بینی بود. «معماری چشم‌نواز بازارچه اودلاجان با طاق‌های کم‌نظیرش یادگار دوره قاجار است اما با گذشت زمان به‌طور جدی آسیب دیده و بعد از بازسازی شمایل امروزی را پیدا کرده است.»

قلب تپنده اقتصاد محله

بازار سنتی اودلاجان که امروز به‌عنوان قلب تپنده اقتصاد این محله شناخته می‌شود تاریخچه‌ای طولانی دارد. اسناد و شواهد تاریخی نشان می‌دهد که قدمت بازارچه به دوره قاجار بر می‌گردد و آنطور که قدیمی‌ها روایت می‌کنند از دوره پهلوی اول آرام‌آرام تغییر ماهیت داده است. محمدمهدی سپهرین، یکی از قدیمی‌ترین کسبه بازار سنتی اودلاجان درباره قدمت این مکان تاریخی می‌گوید:

موضوع:
بازارچه
سنتی

ویژگی:
قدیمی‌ترین
مرکز خرید که بعد از
شکل‌گیری محله
اودلاجان ایجاد شد

«سال ۱۳۰۸ شمسی یک آگهی در روزنامه اطلاعات به چاپ رسید با این مضمون که یک مؤسسه رهنی به نام مروت در بازار اودلاجان تاسیس خواهد شد. پدر بزرگم که از سال ۱۳۰۰ در بازار سنتی اودلاجان حجره داشت روایت می‌کرد که اودلاجان از دوره صفوی شکل گرفت و یکی از ۵ محله تهران بود اما بازارچه بعدها در دوره قاجار ساخته شد.» آنطور که در برخی منابع مکتوب آمده در دوره قاجار چند بازارچه در اودلاجان ساخته شد اما بازارچه سنتی در میانه محله بود و خیلی زود حکم مرکز ثقل اقتصادی این محله را ایفا کرد. بازارچه حمام نواب و

بازارچه مروی هم بخشی از هویت اودلاجان به حساب می‌آیند اما هنوز هم بازارچه سنتی برای پژوهشگران و تهران‌پژوهان از اهمیت بیشتری برخوردار است. سپهرین درباره روزگار سپهری شده بازارچه سنتی اودلاجان می‌گوید: «بازارچه تا دوره پهلوی دوم مملو از مغازه‌های کوچک و بزرگ بود و یک پیوستگی بین بازارچه و